

az ismertebb magyarországi magyar és román újságok idevonatkozó cikkeit közlik minden további kommentár nélkül.

A liberális lapok is, amelyek a választások alkalmával előszeretettel estek neki Magyarországnak, elismerik a pillanat komolyságát, és nem akarják elsietett kritikával megbénítani a fajtestvéreik számára oly előnyös akciót.

Jellemzőek a f. hó 25-i félhivatalos „Indépendance Roumaine” fejtegetései, amelyekkel a „Pesti Napló” egy cikket kommentálja, és amelyet bátor vagyok Excellenciádnak mellékelten előterjeszteni.

Fogadja Nagyméltóságod legmélyebb tiszteletem kifejezését.

Ugron s. k.

76

*A nemzetiségi kérdés a magyar delegáció 1910. évi külügyi vitájában*¹

A

1910 nov. 12

Hosszu Vazul lugosi román gör. kat. püspök felszólalása a Közösügyi Bizottság (magyar delegáció) külügyi vitájában a románsággal való megértés érdekében

Közösügyi Biz. Naplója, 1910, 160—161. l.

Hosszu Vazul: Mélyen tisztelt országos bizottság! (*Halljuk! Halljuk!*) Részemről a t. külügyminiszter úr által előterjesztett költségvetéshez, előterjesztéseihez, valamint az előadó úr javaslataihoz hozzájárulok. Örömmel konstatálták mindnyájan, akik ebben a vitában részt vettek, az egész országos bizottság, hogy monarchiánknak az összes államokkal való viszonya békés és ennélfogva ez reményt nyújt arra, hogy a monarchia mindkét állama békességet élvezve kifejlődhessék, belsőleg konszolidálódhassék, és a nagyhatalom minden attributumát magában egyesítve, képes lesz a nagy feladatokat teljesíteni, amelyeket a Duna mentén a kettős monarchia hivatva van teljesíteni népeinek boldogsága érdekében.

Örömmel látom továbbá kiemelve a t. külügyminiszter úr exposéjában, valamint a t. előadó úr jelentésében azt az öröndetes viszonyt is, amely évtizedek óta áll fenn monarchiánk és a Balkán államok, elsősorban pedig Románia közt, amely mindig igyekezett a maga politikáját a mi politikánkhoz alkalmazni és velünk együtt Európa központjában a békének előharcosa lenni.

¹ A magyar közösügyi bizottság (delegáció) külügyi vitájában a közöltekén kívül még három jelentősebb felszólalás hangzott el. 1910. nov. 12-én gr. Apponyi Albert beszéde az osztrák-magyar annexiók politikával való szolidaritásról (uo., 163—166. l.), ezt megelőzően Issekutz Győző munkapárti képviselő felszólalása az annektált tartományokkal szemben folytatandó politikáról. (Uo. 135—138. l.) Végül Mezőssy Béla függetlenségi képviselő 1910. nov. 12-i felszólalása Magyarországnak a hárnasszövetségen belüli helyzetéről és igényeiről (uo., 142—143. l.) — Az év végén még két jelentős vitában hangzottak el nemzetiségpolitikai tárgyú felszólalások. A polgári perrendtartásról szóló törvényjavaslat nemzetiségi vitájában Pop Cs. István fejtegette a javaslatnak az 1868. évi nemzetiségi törvénnyel ellentétes célzatát (1910. nov. 19-én, Képv. Napló, 1910—15, II. 139—144. l.); fejtegetései mint azt Székely Ferenc igazságügyminiszter (1910. nov. 21., uo., 171—172. l.), Plósz Sándor előadó (1910. nov. 21., uo., 176—177. l.) és Mihali Tivadar (1910. nov. 24., uo., 243—244. l.) felszólalásai mutatják, valóságos külön nemzetiségi vitát váltottak ki. — Hasonlóképpen a horvát kérdésben Tomašić Miklós horvát bán kapcsolatairól polemizáló Barta Ödön felszólalása és interpellációja, valamint Wekerle miniszterelnök azonnali válasza (1910. nov. 19-én, uo., 145—157. l.) — A nemzetiségi kérdés másik év végi vitafóruma az 1911. évre szóló költségvetési felhatalmazási (indemnítási) javaslat vitája volt. — A vitában Popovics Sándor horvát-szlavon képviselő — a horvát képviselők nevében — nyilatkozatot terjesztett be az indemnitás megszavazása ellen (1910. nov. 30-án, Képv. Napló, 1910—15, II. 331—332. l.) Ezt követően a horvát-szlavon képviselők ellenzéki nyilatkozata felett hosszabb vita alakult ki, melynek főbb felszólalói gr. Khuen-Héderváry miniszterelnök, Barta Ödön, Polónyi Géza és Popovics Sándor horvát-szlavon képviselő voltak. (Uo., 335—351. l.) — Az indemnítási vitának még egy említést érdemlő felszólalása volt: Pop Cs. István 1910. dec. 1-én hosszabb beszédben foglalkozott a román nemzetiséget ért állítólagos újabb sérelmek és a „Mihu-féle békéltető akció diszkreditálása” ügyével. (Uo., 364—365. l.)

Ami engem felszólalásra biztatott, úgy mondhatom, kényszerített csak az, hogy mint a múlt alkalmakkal, úgy ez alkalommal is a budget tárgyalása során némelykor elhangzanak felszólalások, de inkább egyes megjegyzések, amelyek azt hiszem, részemről legalábbis ez a meggyőződésem, nem szolgálnak és nem szolgálhatnak arra, hogy a kölcsönös bizalmat megerősítsék, különösen a román-sággal szemben való viszonyban. (*Halljuk!*)

Mezőssy Béla t. tagtársunk ugyanis beszélvén a választói jognak esetleges reformjáról, amely térre azonban követni nem kívánom, nem tartván e kérdést a delegáció elé tartozónak, (*Élénk helyeslés.*) e fejtegetések során azt jegyezte meg, hogy esetleg az általános választói jog bevezetése a nemzetiségek közt és elsősorban a románság közt a Románia unita felé való tendenciára fogja bírni a románokat.

Nem tudom, mi lesz a választói jog sorsa, egyáltalán e kérdés taglalásától óvakodni kívánok, minthogy az nem tartozik ide, nem tudom mi lesz a hatása, de gondolom azzal tartozom azon népek, melynek hű fiait közé számítom magamat, hogy egész őszinteséggel és nyugodtsággal kijelentsem, hogy az az eredménye, hogy a hazai románság közt irredentizmust szüljön, ily tendenciát neveljen, az az eredménye a választói jog reformjának nem lesz. (*Igaz! Úgy van! Élénk helyeslés.*) Mert egészen nyugodtan állítom, hogy nem áll — és bárki alapos cáfolatát fájdalmasan bár, de szívesen fogom venni —, hogy azon ezer év óta, amely óta hazánkban a négy folyam partján magyar és román együtt él, csak egyetlen egy mozgalom, egyetlen pillanat lett volna, amikor a román nép, mint olyan, irredentisticus tendenciát mutatott volna ki. (*Igaz! Úgy van!*) Nem beszélek a régi történelem lapjairól, de állítom, hogy bármi helyen, bármily alkalommal folyt Magyarországon fiainak vére, ott volt mindig a magyarok oldalán a román is, a szerb is, a többi nemzetiség is, mindnyájan együtt védelmezték a hont. (*Igaz! Úgy van!*)

Anélkül, hogy unatni akarnám a t. országos bizottságot (*Halljuk! Halljuk!*), csak két szomorú tényre mutatok rá, amikor tényleg román fegyvert fogott a magyar ellen. Ez volt a Hora és Kloska-féle lázadás, és az 1848-iki év esete. A Hora és Kloska-féle lázadásról határozottan megállapítható, hogy tisztán agrárszociális mozgalom volt, annak nem volt hátere nemzetiségi irányban, hiszen akkor a nemzetiségi kérdés egyáltalán nem is volt ismeretes. Tovább megyek és állítom, hogy a 48-iki mozgalmaknak elsősorban agrárjellegük volt. Hiszen tudjuk, a jobbhágyság körül és annak megszüntetéséért folyt a küzdelem. Tudjuk, amikor a szabadságra hívó hangok a vidéken elterjedtek, éppen a délvidéken, ahol lakom, szerbek és románok csatlakoztak a kisebb számú magyarsághoz, együtt ragadtak fegyvert, hogy kivívják a szabadságot. Csak ősszel fordult meg a kocka. Nem kívánom taglalni, hogy miért, de mindenesetre avatatlan idegen kéz is szíthatta ezt, de szította az is, hogy a kivívott győzelmet több téren és elsősorban a magyar nyelv érvényesítése terén szerzett jogokat a nemzetiségek nyelvének jogaitól megtagadták.

De ismétlem, elsősorban e mozgalomnak sem volt politikai jellege, hanem elsősorban agrárszociális volt, a jobbhágyság eltörlése iránti mozgalom, és ismétlem, hogy a románságnak a magyarsággal való együttélése tekintetében nem fordult elő soha, hogy a román nép vagy csak egy frakciója, vagy pártja, arra törekedett volna, hogy e monarchiától, elsősorban Magyarországtól, a magyar szent korona országaitól, elválni óhajtott volna. Hogy ennek mi az oka, azt megint itt taglalni és tárgyalni nem volna helyén, mert nagyon hosszúra nyúlna.

Azt hiszem azonban, hogy ennek az oka az önfenntartási ösztönben is kereshető. Hiszen amint Tisza István gróf igen t. bizottsági tag úr kifejtette, ha ez az ország megerősödik, és a monarchia a nagyhatalmiságnak minden attribúcióját magára ölti, akkor nem kell a nemzetiségeknek másfelé keresniök boldogulásukat, hanem a körülöttünk levő kisebb országoknak, és így Romániának is az lesz az érdeke, hogy a monarchiához csatlakozzék, és meg vagyok győződve, hogy a külügyi kormány úgy, amint a múltban — amint az előterjesztett jelentésből is látjuk — megtette, a jövőben is és még fokozottabb mértékben fogja ezt előmozdítani, lévén ez egyúttal a monarchia érdeke is.

Ezért én, amint ezeket tisztelettel voltam bátor előadni, bocsánatot kérve a t. országos bizottságtól (*Halljuk! Halljuk!*), hogy rövid időre szabott tárgyalási idejét ezzel igénybe vettem (*Halljuk! Halljuk!*), csak azt kívántam és kívánom, és kérem ezen országos bizottság minden tagjától, hogy óvakodjunk az ilyen szavaktól, melyek keserűséget szülhetnének (*Helyeslés.*) az ország igen számos polgárának szívében, midőn sértve érzik magukat jogos önérzetükben, mellyel múltjukra visszatekinhetnek, és melyet gáncs nem érhet abból a szempontból, hogy hazájukért mindenkor készséggel nem ontották volna vérüket. (*Helyeslés. Úgy van!*) Ha így van, akkor kívánságom csak az, hogy ez jövőben még fokozottabb mértékben legyen, és esetleges félreértések és a fennálló sérelmek megszüntetésével odatörekedjünk, hogy hazánk megerősödjék, és ezáltal a monarchia másik államával együtt, uralkodónk bölcsessége által vezéreltetve, itt betölthesse providentialis hivatását. (*Élénk tetszés és helyeslés.*) Hiszen t. országos bizottság, méltóztassék csak azt a sok po-

litikai pert átnézni, melyre a másik delegációban történt hivatkozás, egyetlenegy sem volt hazaárulásért megindítva, hanem nemzetiségi izgatásért, de a hazaárulás vádját soha sem sütötték rá egyik hírlapíróra sem. (*Úgy van! Úgy van!*)

Ismélem tehát kéresemet: óvakodjunk az érzékenység, a jogos érzékenység megsértésétől, mert az szeretetre nem vezet, szeretet nélkül pedig megértés nem lehet, és megértés nélkül nem konszolidálódhat a haza ügy, mint ahogy mi, kik azt őszintén szeretjük, tiszta szívből kívánjuk. (*Élénk helyeslés és tetszésnyilvánítások.*)

B

1910 nov. 12

Gr. Batthyány Tivadar felszólalása a Közösügyi Bizottság (magyar delegáció) külügyi vitájában a magyarországi románság helyzetéről és bírálata az annezió előkészítéséről és a zágrábi pörről

Közösügyi Biz. Naplója, 1910, 152—154., 157—158. l.

Batthyány Tivadar gr.: T. országos bizottság! Méltóztassék megengedni, hogy miután ritkán van szerencsénk a külügyminiszter urat szemtől szembe láthatni, annak dacára, hogy egy kis türelmetlenséget látok már most, ez ne feszélyeztessen engem abban, hogy elmondjam azt, amit elmondani kötelességemnek tartok. (*Halljuk!*)

Mielőtt magának a külügyminiszter úr működésének és az egész külügyi tárcá keretébe tartozó ügyeknek kritikájába bocsátkoznám, engedjék meg, hogy utaljak egy eseményre, amely az utóbbi napokban az osztrák delegációban folyt le. Ott ugyanis egy osztrák delegátus úr, aki tudtommal román nemzetiségű, jónak látta a magyarországi nemzetiségi kérdést az osztrák delegáció tárgyalása iba bevonni, és ott Magyarország nemzetiségi politikáját kritika tárgyává tenni. Meg vagyok róla győződve, hogy ha itt, ebben az országos bizottságban, bármelyikünk, bármely párthoz tartoznék is, elkövetné azt a helytelenséget, azt a — nem akarok erős kifejezést használni — sérelmet, hogy itt az osztrák belügyekbe akarna beavatkozni, illő megtorlásban, illő rendreutasításban részesülne a t. országos bizottság elnöksége és a magyar kormány tagjai részéről. . .

Egyébként is felhívja a magyar delegáció tagjai figyelmét azokra az elválasztó körülményekre, amelyek — véleménye szerint — a romániai és a magyarországi románok között fennállanak. A Budapesti Hírlapban megjelent részközlés nyomán hivatkozik *Slavici* Jánosnak *Torga* Miklóshoz intézett levelére, melyben az élesen bírálja az ekkori romániai gazdasági és társadalmi viszonyokat, és úgy véli, hogy a magyarországi románokat „a tavaszi [érted: az 1907. évi] parasztlázadás... egyszerűen elidegenítette Romániától”.

. . .Egyszóval, román ember román emberhez írt levélben elismeri azt, hogy Romániában a lakosság helyzete sokkal kedvezőtlenebb, mint a magyarországié, mint az erdélyi románok helyzete, elismeri ezt, és megállapítja azt, hogy a magyarországi románoknak nincs semmi okuk arra, hogy irigveljék a romániai közállapotokat.

Amidőn román ember ezt mondja, a való igazságnak megfelelően, igazán csodálatosnak tartom, hogy még találkoznak oly román államférfiak, akik különösen ma, amidőn, dacára annak, hogy már is igen messze elmentünk az engedékenységekben a nemzetiségekkel szemben, amikor köztudomású, hogy egy párt sem zárkózik el attól, hogy amennyiben a magyar nemzeti állam szolgálatában lehetne ez által a nem magyar ajkú polgárokat, a románokat és másokat hozni, készséggel hozzájárul ahhoz, hogy az egységes magyar nemzeti állam keretén belül kulturális és egyéb téren egyéb kérelmüket is teljesítsük, csodálatom, mondom, hogy ily körülmények közt még találkoznak, akik Romániában vagy itt Ausztriában a magyarországi nemzetiségi viszonyokat kritika tárgyává teszik. De kénytelen vagyok egy más kérdést is felhozni, és ez az, hogy miként bánnak Romániában a magyar nyelvű honosokkal. (*Halljuk!*)

Méltóztatnak tudni, hogy Romániában 700 év óta vannak letelepedve magyarok, 700 év előtt kezdték, és azóta folytatódottak a letelepedések, csángó és székely magyarok részéről. A jassy-i, románi, nossai, dotusi katolikus dekanátusi kerületekben ti. nagy tömegekben körülbelül 60—70 000 magyar ajkú román honpolgár lakik. Hangsúlyozom, hogy román honpolgár, mert nem szabad összetéveszteni azokkal a magyarokkal, akik Romániában városokban laknak, magyar honosok, és ott mint külföldiek élnek Romániában.

Már most e magyarokkal hogy bánnak Romániában?